

אל: איגוד יוצאי לטביה ואסטוניה

**תחרות עבודות מחקר
בתולדות יהודי לטביה
במאה ה-20**

המחבר: לוי פסבקיין

נצר למשפחת פסבקה מלטביה שחלקה הגדול עלה לארץ

לפני עליית הנאצים

כתובת: רח' אפרים 5 רמת גן

טל. 03-6743865 , 0523477600

דאר אלקטרוני: Levyp123@gmail.com

חיבור זה נערך להנצחת משפחת פסבקה – פסבקיין בלטביה ובישראל

דומני שאין עם אחר בעולם כעם היהודי שחלק מחייו מוקדש לאיחוי קרעים על ידי חיפוש בני משפחה שנעלמו או נכחדו בארצות אירופה וגם אחרות, לעיתים בלי להשאיר כל זכר ולעיתים עם עקבות שהיה צורך ללקט לתמונה שלמה.

אני, לוי פסבקי, נולדתי בארץ (1939) להורים שעלו מאירופה כחלוצים (אמי ילידת פולין ואבי יליד לטביה) והשאירו מאחוריהם בני משפחה. בהווה של הבית, ההורים לא הסתירו את הדאגה לאלה שנשארו מאחור, המידע לא זרם בקלות ובעצם רק אחרי המלחמה התמונה הפכה להיות בהירה יותר.

אחת מפיסות ההיסטוריה שהייתה ידועה במשפחה ואירעה הרבה לפני לידתי הייתה נפילתו של סבי לויק פסבקה ואחיו הילל באחת הקרבות הקשים במלחמת העולם הראשונה.

סבי נולד בליבני Livani בשנת 1882, זאת וידיתי מתוך רישומים של הארכיב הלטבי הראשי (רחוב סלוקס 16 בריגה) בעזרתה של הארכיבאית הראשית jelena polovceva. גיליתי שסבי ואחיו הלל, הצעיר ממנו בשמונה שנים, גויסו בשנת 1914 לגדוד הלטבי בצבא הרוסי, גדוד 97 Livland Infantry Regiment ומפקדו Graf Sheremeter.

שני האחים נפלו במלחמת העולם הראשונה בקרב הקרפטים. יש בידי את רשימת כל הקרבות של הגדוד. פניתי לארכיב הצבאי הרוסי כדי לקבל פרטים על הקרב בו השתתפו אך לצערי לא נעניתי. מסבי נותרה לי רק תמונה אחת ושלושה ספרי תפילה עם חותמת בלטבית הנושאת את שמו. סבתי חיה איטל דונדה, ילידת ורקלני Varaklani עלתה לארץ עם בעלה מנישואים שניים זאב רבינוביץ ובניה, אלכס, בן ציון, צילה ויוסי בשנת 1934.

ספר התפילה של סבי

סבי, לויק פסבקה

בשנת 1992 ואני בן 53 יצאתי בשליחות איגוד האתלטיקה לגייס ספורטאים יהודיים מאירופה, להעלותם לארץ ולחזק את קבוצות הספורט כאן. לטביה הייתה ברשימת הארצות שבחרתי לבקר ולפעול בנושא וזאת הייתה הפעם הראשונה שממשתי את חלומי לבקר בארץ הולדתו של אבי. פעולת גיוס הספורטאים היהודים, שהצליחה בארצות אירופה אחרות, בלטביה לא מצאתי ספורטאים יהודים. (מאוחר יותר בשנות ה-20 הבאתי מלטביה את אלוף ישראל בהטלת כידון (אלן פרבר קרוב משפחה של פרופ' ראובן פרבר מאוניברסיטת ריגה).)

אישית נקשרתי ללטביה, שמשפחתי חיה בה כמה דורות, עם הרבה כעס והאשמה אך עם הרגשת שייכות. בקרתי בלטביה, בדגש על ריגה, ורקלני, ליבני, רזקנה (latgales grosp 74) בה חי אבי, בשנים 1992, 1994, 2018 ו 2019.

בשנת 1994, לאחר אליפות אירופה באתלטיקה בהלסינקי, בה הייתי ראש המשלחת הישראלית, בקרתי שוב ב Rezekne, עברתי ברחובות שבהם חיו יהודים לפני המלחמה, בקרתי ברחוב בו עמד "בית הכנסת הירוק" שכיום הוא משופץ ומכבד את עברו אך בביקור הראשון שלי היה מוזנח מאד. בקרתי בבית הקברות היהודי ברזקנה, שוטטתי בין המצבות וחיפשתי עדות לחיים שהיו בה פעם, כמו כן בקרתי גם בבתי הקברות בליבני ובורקלני (מקום הולדת סבתי חיה איטל דונדה) שהיו במצב קשה ללא יד מטפחת.

סגן ראש העיר של ליבני Uldis Skreivers

מארח אותנו

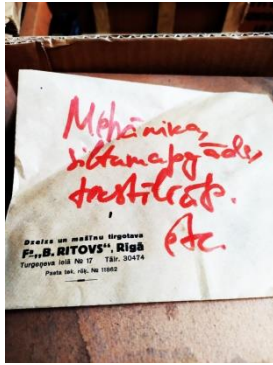

בית הכנסת הירוק

באותו ביקור רואינתי, על ידי MARIS STALIDZENS לעיתון LATVIJAS SPORTA LAIKRAKSTS שפורסם ב-19.8.1994, במאמר הוזכר ביקורי בעקבות משפחתי וכן השתתפתי באולימפיאדת טוקיו בריצת 100 מ' מטעם ישראל.

לפני נסיעתי, יחד עם רעייתי, ללטביה ב-2018 פגשתי את סלי קולר ריטוב שהיה נשוי לבת דודתי מצד אמי. סלי נולד בלטביה ועבר בה את אימי המלחמה (7 מחנות ריכוז). הוא ספר לי על בית המשפחה ברחוב טורגנבה 17 בשכונת מוסקבה ליד השוק, לא הרחק ממיקום הגיטו היהודי בריגה. אכן בקרנו במקום שהיה מאד מוזנח וסגור. רק בביקור שני ב-2019, לאחר שקראנו בעיתון על הממצאים שנמצאו בבית ועל כך שהשכונה עוברת שיקום, בקרנו שוב ופגשנו את הסטודנט הלטבי, MARCIS, שגר במקום ושיפר את מראהו. על פי המאמר שפורסם בארץ הבנו שנמצאו במחבוא בבית כלי קודש. כל הכלים והכתובים הועברו למוזיאון היהודי בבית הקהילה בריגה. בקרנו במקום, שוחחנו עם לנסקי איליה, מנהל בית הקהילה. את "האוצר" אותם ראינו עדיין במחסנים, ייתכן וכבר מוצגים במוזיאון. בין יתר הממצאים גילינו מכתב שהמשפחה שלחה לגויאנה ההולנדית (כיום סורינאם) הדנים בנושא אחוזות שלהם שם. בעקבות ההתכתבות הנ"ל פניתי ל קהילה היהודית בפרמריבו, לברר את הנושא. האירוע הוסרט בטלביזיה הלטבית.

בביקורי בלטביה נפגשתי עם פרופ' פרבר, פיזיקאי מאוניברסיטת ריגה, אשר עוסק גם בלקט וחקר משפחות יהודיות. ממנו שמעתי את הטענה שהלטבים בחלקם אמנם היו מעורבים בהרג היהודים אבל עיקר החיסול נעשה על ידי הנאצים בהיכנסם ללטביה. האיש המיוחד הזה, שלו משפחה ענפה וידועה בארץ, הקל עלי בהתרשמות מהמקום שופע התרבות מריגה ועד הערים שהיו מיושבות ביהודים בעבר. גם העובדה שנשיא לטביה Egils Levits ממוצא יהודי, עשה לי טוב.

פגשתי אנשים רבים בדרך שחלקם הפכו לחברי נפש, אחד מהם בוריס סביאקין מהרדיו הרוסי של ריגה שליווה אותי בחלק מהמסע המופלא שהפך להיות יד ימיננו ואף שידר את סיפורנו. (הקלטת נמצאת בידי)

* * *

אני יושב בשולחן העבודה שלי ועל השולחן קלסר עב כרס של מכתבים, התכתבות בין בני המשפחה בישראל ובלטביה. תמונה היסטורית של גורל יהודי לטביה, אלה שקראו את המפה ועזבו אותה הרבה לפני האסון הגדול ולעומתם אלה שנשארו מאחור בגולה, כל אחד וסיבותיו עמו. הצעירים היהודיים בלטביה במחצית שנות העשרים החלו להתארגן, במסגרת תנועות הנוער, לעלייה לישראל. אליעזר וזלמן בניו של זאב רבינוביץ (בעלה מנישואים שניים של סבתי) עלו לארץ במסגרת "השומר הצעיר" בשנים 1926/27. אבי אשר פסבקה שהיה חבר תנועת הנוער של "ביתר" עלה לארץ בשנת 1932. סבתי, בעלה וילדיהם הצעירים עלו לארץ ב 1934 לאחר מאמצים רבים שהשקיע אבי באמצעים דלים שהיו ברשותו.

נשארה מאחור, הדמות המרכזית בפרשה האחרונה, שברצוני לספר, שעדיין יש כמה שאלות פתוחות לגביה היא דודתי רחל, אחותו החורגת של אבי.

דודתי רחל, בחורה יפת תואר, דמות דומיננטית, מאד מוכשרת, פעילה בארגון נשים סוציאליסטיות, מורה ומנהלת מבוקשת בבית הספר היהודי ברזנקה מהווה פרק חשוב במחקרי הן בגלל האישיות המיוחדת שלה, אותה למדתי ממכתביה לאביה, אחיה ולאבא שלי, אחיה החורג, כשהם בארץ ישראל והיא עדיין קשורה בעבותות לבית הספר ברזנקה ולבחיר ליבה אתו קיימה "אהבה אסורה".

דודתי רחל

רחל הכירה את Jezups Rubulis כשהיה כבר דמות מוכרת בפוליטיקה הלטבית. תפקידיו : כיהן כשר הפנים 1927-28, ראש עיריית רזנקה 1929-32, עו"ד ונוטריון בבית הדין בחבל לטגל 1933-35, קצין צבא מצטיין שזכה במסדר מלחמת ורקלני וחבר הסיים הלטבי.

לכשנודע לאביה על קשריה עם אישיות לא יהודית דרש ממנה לנתק את היחסים האסורים. בקשת האב לא התקבלה וכפי שנהוג במשפחות יהודיות דאז האב בצע "קריעה" שמשמעותה נתק גמור עם בתו.

רחל הייתה מאד קשורה לאביה ואחיה היא לא רצתה לחשוב אפילו שיחסייה אתם יעלו על שרטון וניסתה בכל דרך לפעול בשכנוע שקט שכן זוגה הסודי הוא אישיות ראויה להערכה ושאהבתם היא חזקה מכל דבר אחר.

במכתבים שכתבה לאחיה בארץ ישראל היא מפרטת איך בדעתה לפעול כדי שהמשפחה והסביבה יקבלו את אהבתה ברוח חיובית.

המכתב האחרון שקבלתי מכם לפני הכתובת של בית הספר. מזה הפינתי אתכם חושבים שאני כבר לא בבית אבינו ופוצים אתכם לזאת בפראפרוט הכול הקשר עם זה אק כמו ש ואין שום חששות בחיים החיצוניים שלי! אני בבית אבא כמו שהייתי עם עכשיו. אתם שואלים אפילו העובדות אני עוד בבית הספר או לא. אז כן הכל כמו עם עכשיו. אק לאט לאט הצעדים קטנים ובלתינודות אני מתקרבת לענין שמיניס אתם מה שגו... יתרשלו כולם לראות אותנו יחד והשאלה לא תהיה כל כך קשה וחצה. כי הרצוני להישאר עם בבית הספר. עם ביחסיים אביים בבית הספר. עם ביחסיים אביים וקרובים עם אבא ועם הקרובים לי. בהצדעה אני חושבת שאוכל להשיג את זה" 15.1.1934

במכתבים אחרים כותבת רחל שאת הקיץ הם (וכוונתה לה ולג'זופס אותו היא מכנה בעברית יוסף) יבלו בכפר באחוזת משפחתית שלו. היא מציעה לבני המשפחה בארץ לכתוב לה על פי הכתובת של בית הספר.

השקעתי עבודה רבה בלעלות על עקבות סיפור האהבה הגדולה ומה ארע בסופה. בחיפוש בארכיב משרד הפנים הלטבי מצאתי אישור לכך שרחל ו- Jezups Rubulis התחתנו נישואים אזרחיים. (ראה מסמך)

איך נגמרה הסאגה האסורה?

ב 1941 זוג האוהבים התאכסן במלון "רזקנה צימנסקה", ביושבם בלובי של המלון הגרמנים נכנסו לעצור את רחל ו Jesups בנסיון להגן עליה בגופו נורה ונפצע קשה, מת לאחר מספר

ימים בבית החולים ברזקנה . רחל מצאה את מותה, כנראה, יחד עם יהודים שנאספו בבית הכנסת ונרצחו, אחיה יצחק נעלם עם אשתו אסתר וילדתו.

מקורות:

כללי

VARUNA DA TRAGEDEJIS / KARANAAT KAREIBYS KARA*

*חיים ישראליט / עדות על השמדת יהודי לטביה 1941-1945 / (עמוד 168 על משפחת דונדה)

ערך רב מנחם בר כהן.

*VARAKLANI UN VARAKLAIES / (עמודים 21 ו 47 על משפחת פסבקה)

הוצאת IZDEVNIECIBA REZEKNE 2003 /LATGALES KULTURAS CENTRA

ערכו: OTRAIS, LABOTS UN PAPALDINATS IZDEVUMS

- Ebreju kulturas liecibas Varaklanos /KASPARS STRODS / עבודה שנכתבה על ידי המומחה לנושאים יהודיים בארכיב של רזנקה.
- LAT VIJAS VALSTS VESTURES ARCHIVES / על משפחת פסבקה/

בית ריטוב

*איתמר אייכנר/זיכרון אחרון מריגה / מאמר בידיעות אחרונות 1.7.2018

*סאלי קולר/מפגש עם איש עדות / כתבה בכתב עט "עמק אשקלון"

*מרדכי ארבל / בני האומה היהודית באזור הקריבי

על דודתי רחל רובוליס רבינוביץ

*אוסף מכתביה למשפחה בארץ – בעברית וביידיש

* Jesups Rubulis – ערך בוויקיפדיה

* Jezups RUBULIS NU Naatkalibys Kara varuna da tragedyis 12/3/2018

ויקיפדיה